

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของทิลล์ ออยเลนชเปเกิลกับศรีธนญชัย ในฐานะนิทานมุขตลกได้ข้อสรุปว่า นิทานทั้งสองชุดมีทั้งลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และลักษณะที่แตกต่างกัน ลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ประวัติของตัวบท อนุภาค กลวิธีนำเสนอมุขตลก และลักษณะบางประการของตัวละครเอก ลักษณะที่แตกต่างกัน ได้แก่ บริบททางสังคมและวัฒนธรรม บทบาทและสถานภาพทางสังคมของตัวละครเอกและคู่กรณี รายละเอียดของประวัติของตัวบท อนุภาค และกลวิธีนำเสนอมุขตลก

ลักษณะร่วมของเรื่องทิลล์ ออยเลนชเปเกิลกับศรีธนญชัย

ลักษณะร่วมของเรื่องทิลล์ ออยเลนชเปเกิลกับศรีธนญชัย มีหลายประการ ได้แก่ ประการแรก คือ ประวัติของนิทานทั้งสองชุดซึ่งเริ่มต้นจากการเล่าสืบทอดกันมาหรือการเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะโดยที่ไม่อาจจะค้นหาต้นกำเนิดของทั้งสองชุดได้ ต่อมาเมื่อเกิดการพิมพ์หนังสือ มีการนำนิทานทั้งสองชุดมาตีพิมพ์เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ในรูปแบบของร้อยแก้วและร้อยกรอง ในภายหลังนิทานทั้งสองชุดยังได้รับการนำเสนอในรูปแบบอื่นๆ ได้แก่ ภาพยนตร์ ละคร ดนตรีและหุ่นกระบอก

ประการที่สอง คือ อนุภาคในเรื่องทิลล์ ออยเลนชเปเกิลกับศรีธนญชัยมีลักษณะร่วมกัน อนุภาค หมายถึง องค์ประกอบในเรื่องเล่าพื้นบ้านซึ่งมีบทบาทในการดำเนินเรื่อง อนุภาคมีลักษณะแปลก น่าสนใจ อนุภาคในเรื่องทิลล์ ออยเลนชเปเกิลกับศรีธนญชัย ได้แก่ อนุภาคเรื่องการใช้ภาษาอย่างตรงตามรูปคำ อนุภาคเรื่องการใช้อุปมา ซึ่งมีหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการโยง การปลอมแปลง การชนะการแข่งขัน

ด้วยกลลวงและการโกหก อนุภาคเรื่องการกระทำเรื่องเหลือเชื่อ ซึ่งมีสองลักษณะ คือ การเอาตัวรอดจากความตายและการทำงานที่เป็นไปไม่ได้ให้เป็นไปได้ และอนุภาคเกี่ยวกับสิ่งสกปรก จากการศึกษาเปรียบเทียบอนุภาคของนิทานทั้งสองชุดกับอนุภาคของนิทานมุขตลกโดยทั่วไปในวรรณิอนุภาคนิทานพื้นบ้านของสตีท ทอมป์สัน ซึ่งเป็นหนังสืออ้างอิงที่สำคัญที่สุดในการวิเคราะห์อนุภาคนิทานพื้นบ้านพบว่า อนุภาคของนิทานทั้งสองชุดมีลักษณะร่วมกับอนุภาคในนิทานจากสังคมอื่น ๆ ได้แก่ นิทานจาก สเปน อิตาลี ฝรั่งเศส ไอร์แลนด์ รัสเซีย อินเดีย จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และอินโดนีเซีย

อนุภาคจำนวนมากของนิทานทั้งสองชุดมีลักษณะร่วมกับอนุภาคหมวด K และอนุภาคหมวด J ในวรรณิอนุภาคของสตีท ทอมป์สัน มากกว่าอนุภาคหมวดอื่นๆ อนุภาคหมวด K เป็นอนุภาคเรื่องการหลอกกลวงแบบต่างๆ และอนุภาคหมวด J เป็นอนุภาคเกี่ยวกับคนฉลาดและคนโง่

ประการที่สาม คือ กลวิธีการสร้างมุขตลกของนิทานทั้งสองชุด ได้แก่ การเล่นคำซึ่งหมายถึง การเล่นคำหรือพลิกแพลงคำ ลักษณะร่วมกันทางด้านการเล่นคำ ได้แก่ การเล่นคำจากการใช้คำอย่างคลุมเครือและการใช้คำพ้องเสียง ลักษณะร่วมกันทางด้านการเล่นคำที่พบในนิทานทั้งสองชุดเป็นลักษณะร่วมกันอันเป็นสากลที่สามารถพบได้ในทุกภาษา มุขตลกของทั้งสองชุดยังมีการใช้ไหวพริบ ได้แก่ การใช้อุปมาทางจิตวิทยา การใช้เหตุผลผิดที่ และการใช้ไหวพริบสร้างคำถามที่ตอบไม่ได้

ประการที่สี่ คือ ลักษณะพิเศษของตัวละครเอกและคู่กรณี ทั้งทิลล์ ออยเลนชเชปีเกลกับศรีธัญชัยแสดงบทบาทของตัวละครประเภทเดียวกัน ทั้งสองใช้ความเจ้าปัญญาพลิกแพลงในการเอาตัวรอดด้วยการหลอกกลวง การโกหก การกลั่นแกล้งและการโกหก คู่กรณีในนิทานทั้งสองชุดคือ ผู้ใหญ่ในสังคมของบุคคลทั้งสอง ผู้ใหญ่ในสังคมของทิลล์ ออยเลนชเชปีเกลประกอบด้วย ช่างฝีมือ ครูอาจารย์ พระและเจ้านครรัฐ ส่วนผู้ใหญ่ในสังคมของศรีธัญชัยประกอบด้วยพระเจ้าแผ่นดินและขุนนางและพระ

มนุษย์มีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมที่หล่อหลอมตน แต่มนุษย์มีความรู้สึกและความคิดร่วมกัน แม้ว่าจะต่างชาติต่างภาษา ความคิดและความรู้สึกร่วมกันนี้จะเป็แรงผลักดันให้มนุษย์ สร้างกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ตน ได้แสดงความคิด และความรู้สึกได้อย่างเต็มที่ นิทานพื้นบ้านโดยเฉพาะนิทานมุขตลกเป็นกิจกรรมรูปแบบหนึ่งที่มนุษย์สามารถแสดงความรู้สึกและความคิดร่วมกันออกมาได้ด้วยเหตุนี้ ลักษณะร่วมกันที่ปรากฏในนิทานมุขตลก จึงมีความเป็นสากลโดยที่ไม่จำเป็นต้องรับอิทธิพลซึ่งกันและกัน

ลักษณะต่างของเรื่องทิลล์ ออยเลนชเป็เกลกับศรีธนญชัย

บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเรื่องทิลล์ ออยเลนชเป็เกลกับศรีธนญชัยแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้รายละเอียดของตัวบทและลักษณะของตัวละครในนิทานทั้งสองชุด จึงแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและยุคสมัย ลักษณะที่ต่างกันสามารถจำแนกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

ประการแรก ในแง่ประวัติของนิทานทั้งสองชุดมีความแตกต่างกันด้านปฏิกิริยาของผู้อ่านที่มีต่อเนื้อหาของนิทาน ในวงการศึกษารื่องทิลล์ ออยเลนชเป็เกลของสังคมเยอรมันได้มีการศึกษาประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจากการศึกษาตัวบท เช่น การศึกษาเกี่ยวกับแฮร์มันน์ โบเทอซึ่งเป็นผู้เรียบเรียงเรื่องทิลล์ ออยเลนชเป็เกลเป็นคนแรก การศึกษาความมีตัวตนจริงหรือไม่ของทิลล์ และความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของนิทานกับชื่อสกุลของทิลล์ ฝ่ายวงการศึกษาเรื่องศรีธนญชัยของสังคมไทยให้ความสำคัญกับตัวบทของเรื่อง ในวงการศึกษารื่องทิลล์ ออยเลนชเป็เกลมีการตีความบทบาทของทิลล์ในฐานะที่มีความเชื่อมั่น และความกล้าที่จะกระทำในสิ่งที่ตนต้องการให้เป็นนักปฏิวัติบ้าง เป็นคนนอกบ้าง เป็นผู้ชี้แนะสังคมบ้าง ส่วนศรีธนญชัยยังคงมีบทบาทเป็นคนเจ้าปัญญาหรือคนฉลาดแกมโกงตลอดเวลา

ประการที่สอง เรื่องศรีธนญชัยมีอนุภาคเรื่องเพศ แต่อนุภาคเรื่องนี้ไม่พบในเรื่องทิลล์ ออยเลนชเปเกิล ด้วยเหตุที่บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของทั้งสองเรื่องแตกต่างกันจึงส่งผลต่อความแตกต่างประเด็นนี้ ในสังคมและวัฒนธรรมไทยนั้น ผลงานใดก็ตามที่เป็นของชาวบ้านจะมีเรื่องเพศเป็นส่วนประกอบด้วย ไม่ว่าจะเป็นนิทาน เพลงพื้นบ้าน และจิตรกรรมฝาผนังและคนไทยจำนวนไม่น้อยใช้เรื่องเพศเป็นแกนในการปริภาษผู้อื่น การที่เรื่องเพศปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านและการปริภาษสืบเนื่องมาจากในสังคมไทย “เรื่องเพศ” โดยเฉพาะการร่วมเพศถือว่าเป็นเรื่องลามก และน่าอับอายที่ไม่บังควรเปิดเผย และศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาที่ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือ ได้เข้ามามีอิทธิพลกำหนดความคิดของพุทธศาสนิกชนว่า ความรู้สึก และความต้องการทางเพศ เป็นเรื่องของตัณหาที่ทำให้เกิดทุกข์ ควรกำจัดให้สิ้นไป²⁵⁹ สังคมไทยเคร่งครัดเรื่องเพศจนไม่สามารถแสดงออกได้อย่างเปิดเผยจึงต้องนำมากล่าวในวรรณกรรมพื้นบ้านและการปริภาษ

ประการที่สาม คือ กลวิธีการนำเสนอขมุขตลกที่มีลักษณะแตกต่างกันของทั้งสองเรื่อง คือ การเล่นคำ ลักษณะเฉพาะทางการเล่นคำในเรื่องทิลล์ ออยเลนชเปเกิลแสดงออกในรูปของการเล่นคำประชด และการเล่นคำที่กล่าวตามมารยาท ส่วนลักษณะเฉพาะทางการเล่นคำในเรื่องศรีธนญชัยแสดงออกในรูปของการเล่นสำนวน การเล่นคำฉวน และการเล่นคำอนุมาณัย ลักษณะเฉพาะของการเล่นคำในนิทานแต่ละเรื่อง ไม่สามารถสรุปได้ว่า เป็นลักษณะเฉพาะตัวทางภาษาของแต่ละภาษา

²⁵⁹ สุภัทญา สุจฉายา, "เพลงปฏิพากย์: การศึกษาเชิงวรรณคดีวิเคราะห์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 116-120.

ประการที่สี่ ทิลล์ ออยเลนชเปิเกลกับศรีธัญชัยมีสถานภาพและบทบาททางสังคมแตกต่างกัน ทิลล์เป็น "คนนอก" กรอบของสังคม ส่วนศรีธัญชัยเป็น "คนใน" กรอบของสังคม

ทิลล์ ออยเลนชเปิเกลเป็นผู้ที่ปฏิเสธกรอบของสังคม เขาเลือกที่จะเป็นคนเพนเจอร์และหารายได้เพียงพอกำการเลี้ยงชีพในแต่ละวัน เขาไม่สนใจที่จะฝึกฝนการเป็นช่างฝีมือซึ่งเป็นอาชีพในฝันของผู้ที่อยู่ในระดับชนชั้นล่างที่ต้องการจะยกระดับฐานะทางสังคม ทิลล์ปฏิเสธการสร้าง ความมั่งคั่งและความก้าวหน้าให้แก่ตนเอง เขาใช้มุขตลกเพื่อยั่วล้อกรอบและกฎเกณฑ์ของสังคม และบางครั้งทิลล์ใช้มุขตลกเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ทิลล์ใช้มุขตลกเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งหมายถึงลูกจ้างที่ไม่ได้รับสวัสดิการและความคุ้มครองจากสมาคมอาชีพช่าง และคนพิการที่เร่ร่อน

ศรีธัญชัยมีตำแหน่งเป็นขุนนางซึ่งเป็นอาชีพที่สร้างความมั่นคงและความมีเกียรติให้แก่ตนและครอบครัว ศรีธัญชัยเป็นขุนนางผู้แสวงหาความก้าวหน้าและความมั่งคั่งให้แก่ตน บางครั้งเขาใช้มุขตลกเพื่อกอบกู้สถานการณ์วิกฤตของบ้านเมือง ซึ่งเมื่อทำสำเร็จมักจะได้รับ ความชื่นชมจากพระเจ้าแผ่นดินและส่งผลให้เขาได้รับความก้าวหน้าทาง การงานมากยิ่งขึ้น

ในขณะที่ทิลล์ ออยเลนชเปิเกลเป็นตัวแทนของผู้ที่เป็นกบฏต่อแบบแผนและกรอบของสังคม เขาใช้ชีวิตอย่างอิสระเสรีโดยไม่สนใจที่จะแสวงหาความมั่นคงในชีวิต แต่ศรีธัญชัยเป็นตัวแทนของผู้ที่ยอมรับกรอบของสังคมและแสวงหาความก้าวหน้าทาง การงานให้แก่ตนเอง

ประการที่ห้า สถานภาพทางสังคมของคู่กรณีที่มีความขัดแย้งกับทิลล์และศรีธัญชัยแตกต่างกัน ในขณะที่ทิลล์ ออยเลนชเปิเกลยั่วล้อกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้าบ่อยครั้งที่สุดเนื่องจากกลุ่มช่างฝีมือและพ่อค้ามีบทบาทในเมืองแต่ละแห่งที่ทิลล์เดินทางผ่าน และทิลล์มักจะเลี้ยงชีพด้วยการเป็นลูกจ้างของนายช่างฝีมือ จึงต้องปฏิสัมพันธ์กับช่างฝีมือและพ่อค้าบ่อยครั้ง ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ส่วนศรีธัญชัยยั่ว

ลือพระเจ้าแผ่นดินปอยที่สุด พระองค์เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในสังคมและทรงเป็นเจ้าของชีวิตของคนในสังคม ซึ่งทุกคนต้องเคารพและเชื่อฟังพระองค์ยังเป็นเจ้านายของศรีธนญชัย แต่ศรีธนญชัยมักจะยั่วล้อพระองค์

ทั้งทิลล์ ออyleนชะปีเกลกับศรีธนญชัยยั่วล้อพระในสังคมของตน ทิลล์ ออyleนชะปีเกลยังยั่วล้อกลุ่มครูอาจารย์ จากความขัดแย้งนี้ได้แฝงการให้ภาพลึกลับของสังคมเยอรมันที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ส่วนในสังคมไทยผู้ที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนความรู้ คือ พระ สังคมของศรีธนญชัยยังไม่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ลักษณะของความขัดแย้งระหว่างทิลล์ ออyleนชะปีเกลกับศรีธนญชัยและคู่กรณีมักจะเป็นไปในลักษณะของการยั่วล้อ การดื้อแพ่ง การกลั่นแกล้งเพื่อให้สนุกเจ็บและโกรธ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง ระหว่างทิลล์ ออyleนชะปีเกลกับศรีธนญชัยมักจะส่งผลให้คู่กรณีต้องรู้สึกอับอายหรือเสียหน้า และบางครั้งถูกทำลายทรัพย์สิน และการศึกษาความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกกับคู่กรณี มักจะได้ข้อมูลทางวัฒนธรรมซึ่งบอกเล่าเกี่ยวกับโครงสร้างของสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในสังคม แบบแผนและกรอบของสังคม

ความสำคัญของเรื่องทิลล์ ออyleนชะปีเกลกับศรีธนญชัย ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

พฤติกรรมของทิลล์ ออyleนชะปีเกลกับศรีธนญชัย ได้กลายเป็นคำเปรียบเทียบกับลักษณะของบุคคลในสังคม ใครก็ตามที่เป็นคนเจ้าปัญญาซึ่งชอบแกล้งผู้อื่นด้วยวิธีการที่ตลกคคะนอง²⁶⁰ คนผู้นั้นมักจะถูกเรียกว่า “เหมือนทิลล์

²⁶⁰ อัมภา โอตระกุล, "ศรีธนญชัยเยอรมัน", : 45.

ออยเลนชะปีเกิล” หรือ “แบบทิลล์ ออยเลนชะปีเกิล” และในสังคมไทยมีคำว่า “แบบศรีธนญชัย” ซึ่งหมายถึงการใช้ความกำกวมของภาษาและการใช้ปฏิภาณไหวพริบต่อต้านอำนาจที่มีรอยไหว หรืออำนาจบางส่วนที่ขาดความชอบธรรม²⁶¹ นอกจากนี้ในสังคมไทยยังมีความเปรียบที่สัมพันธ์กับเรื่องศรีธนญชัย ได้แก่ “มาก่อนไก่” “ขายดีเป็นเทน้ำเทท่า” “บอกหนังสือสังฆราช” และ “ไม่ขอดูหน้า”

จากการศึกษานิทานมุขตลกพบว่านิทานประเภทนี้ไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิง แต่ยังมีบทบาททางด้านจิตวิทยาให้แก่คนในสังคม ด้วยเหตุที่มนุษย์มักจะอยู่ร่วมกันเป็นสังคมจึงต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์และระเบียบของสังคมซึ่งเป็นกลไกที่สร้างขึ้นเพื่อควบคุมสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบและสันติ แต่บางครั้งกลไกนี้ก็ก่อให้เกิดความกดดันและความไม่พอใจให้แก่สมาชิกในสังคม การอ่าน หรือการฟังนิทานมุขตลกช่วยผ่อนคลายความกดดันเนื่องจากการบริภาษหรือการยั่วล้อ หรือการเสียดสีบุคคลใดก็ตามสามารถกระทำได้ในรูปแบบของนิทานมุขตลกเนื่องจากนิทานมุขตลกมีบทบาทในการโต้แย้งระเบียบ และกฎเกณฑ์ ซึ่งตามปกติจะกระทำเช่นนั้นอย่างเปิดเผยไม่ได้เสมอไป จึงกล่าวได้ว่านิทานมุขตลกมีคุณค่าแก่การศึกษาในฐานะที่นิทานมุขตลกเป็นผลผลิตของการสร้างสรรค์เชิงปัญญาที่มีความเป็นสากล

ข้อเสนอนแนะ

ยังมีนิทานมุขตลกอีกจำนวนมากที่สมควรจะได้ศึกษาต่อไป เช่น เรื่องเกี่ยวกับนัสเร็ดดิน ฮอดจา (Nasreddin Hodja) ซึ่งสังคมกรีก รัสเซีย อาหรับ และซิวซีลีต่างก็อ้างว่านิทานเรื่องนี้เป็นของตน ในสังคมอเมริกันอินเดียแดงทางตอนเหนือ มี

²⁶¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ศรีธนญไชย”, มติชนสุดสัปดาห์ (กุมภาพันธ์ 2543) : 47.

เรื่องราวเกี่ยวกับวินเนบาโก (Winnebago) ในสังคมของคนผิวดำในอเมริกามีเรื่อง ป้าแนนซี (Aunt Nancy) นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวของตัวละครอื่นๆ อีก เช่น เรื่องราวของอิกคิวซัง: เณรน้อยเจ้าปัญญา เรื่องคิลรอย (Kilroy) และเรื่องโมรอนและฮอปเฮด (Moron and Hophead) เป็นต้น การศึกษาเปรียบเทียบนิทานมุขตลกไม่เพียงแต่ได้รับความสนุกสนาน แต่ยังได้ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในความขัดแย้งระหว่างตัวละครเอกกับคู่กรณีซึ่งเป็นการศึกษาปัญหาสังคมที่น่าสนใจยิ่ง

เรื่องทิลล์ ออยเลนชะปีเกิลได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้วแต่ยังไม่สมบูรณ์ เรื่องนี้สมควรได้รับการสนับสนุนให้แปลจบสมบูรณ์เพื่อเผยแพร่ให้ผู้อ่านชาวไทยได้รู้จักมากขึ้น ในทำนองเดียวกันเรื่องศรีธนญชัยสมควรได้รับการส่งเสริมให้มีการแปลและเผยแพร่สู่ต่างประเทศมากกว่านี้เพื่อส่งเสริมความเป็นสากลของนิทานมุขตลก

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร. **ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยกลาง**. กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2534.
- กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. "การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องศรีธนญชัยฉบับต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทยบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. "การวิเคราะห์นิทานชาวบ้านเรื่องศรีธนญชัย". **วารสารมหาวิทยาลัย ศิลปากร 2**. เมษายนถึงมิถุนายน 2521.
- กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. "ศรีธนญชัย : พระเอกเจ้ามีญา". **รายงานผลการวิจัยโครงการ พระเอกในวรรณคดีคลาสสิกของไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ**, 2525.
- กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. "อารมณ์ขันในเรื่องศรีธนญชัย". **วารสารจันทร์เกษม**. พฤษภาคมถึงมิถุนายน 2527.
- กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. **ศรีธนญชัยในอุษาคเนย์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2541.
- ไกล่รุ่ง อามระดิษ. "ร้อยแก้วนวนิยายชั้นของไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทยบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะอักษรศาสตร์. **จารุธรรม : สมัยโบราณ-สมัยกลาง**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

- เจตนา นาควัชระ. **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี**. กรุงเทพมหานคร : ดวงกมล, 2521.
- เจตนา นาควัชระ. **แนวทางการประเมินคุณค่าวรรณคดีในวรรณคดีวิจารณ์ : เยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ-อเมริกันในศตวรรษที่ 20**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2539.
- ซีมอง เดอ ลาลูแบร์. **จดหมายเหตุลาลูแบร์**. แปลโดยกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. **นวนิยายกับสังคมไทย พ.ศ.2475-2500**. กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์, 2523.
- ทัศนีย์ นาควัชระ. **บรรณาธิการ. วรรณคดียุคกลาง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- มณีรัตน์ บุณนาค, ม.ล. **ศรีธนะขัณโษ**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, 2509.
- สมบัติ จันทรวงศ์. **"ศรีธนะขัณโษ ความคิดเรื่องอำนาจ ปัญหา และความหมายทางการเมือง"**. ใน **บทพิจารณาว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ไร่ฉาย, 2540.
- รอง ศยามานนท์, ดำเนียร เลขะกุล และ วิลาศวงศ์ นพรัตน์. **ประวัติศาสตร์ไทย สมัยกรุงศรี-อยุธยา: แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ถึงแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2515.
- ศิวาพร รุติฐาน ณ ถลาง. **ในท้องถื่นมีนิทานและการละเล่น**. กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2537.
- ศิลปากร, กรม. **ศรีธนะขัณโษสำนวนกาพย์และลิลิตคำรามพรรัตน์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนคร : ศรีเมือง, 2511.

- สุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. **คติชนวิทยาสำหรับครู**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537.
- สุธา ศาสตร์. **วรรณคดีเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- เสฐียรโกเศศ. **ประวัติตำนานประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : บรรณาคาร, 2515.
- แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. "สัมพันธ์ภาพกับชาวต่างประเทศส่งผลประการใดแก่ **สถานการณ์แห่งประเทศไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา**". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตแผนกวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2487.
- หอพระสมุดวชิรญาณ. **เสภาเรื่องศรีธนญไชยเชียงใหม่**. พระนคร : โสภณพิพรรฒอนาคร, 2463.
- จำปา ไชตระกูล. "ศรีธนญชัยเยอรมัน". **วารสารอักษรศาสตร์** 20. มกราคม 2531
- จำปา ไชตระกูล. **นิทานพื้นบ้านเยอรมัน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- จำปา ไชตระกูล. **ร้อยกรองและร้อยแก้วในวรรณคดีเยอรมัน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- ซูแบร์ตุส ชู เลขเวนสไตน์. **ประวัติศาสตร์เยอรมัน**. แปลโดย นิธิ เอียวศรีวงศ์. พระนคร : สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2511.
- ไชนส์ ซโกลเท. **ประวัติวรรณคดีเยอรมันเบื้องต้น**. แปลโดย นุสดี ศรีเขียว, นฤมล งามสุวรรณ และ ดนอมนวล โอเจริญ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

ภาษาเยอรมัน

- Arendt, D. *Eulenspiegel : Ein Narrenspiegel der Gesellschaft*. Stuttgart : Klett-Cotta, 1978.
- Bote, H. *Till Eulenspiegel*. Frankfurt/M : Insel, 1981.
- Conze, W. and Hentschel, V. eds. *Deutsche Geschichte*, 5th ed. Germany : Ploetz, 1991.
- Forstmann, W. ed. "Geselle", Schuler-Duden : Die Geschichte, 1988.
- Gosmann, W. *Deutsche Kulturgeschichte im Grundriss*. 5th ed. Germany : Max Hueber, 1978.
- Honegger, P. *Ulenspiegel: Ein Beitrag zur Druckgeschichte und zur Verfasserfrage*. Germany : Kart Wachholz, 1973.
- Hucker, B. , U. ed. *Till Eulenspiegel: Beitrage zur Forschung und Katalog der Ausstellung vom 6. Oktober 1980 bis 30. Januar 1981*. Germany : Kleine Schriften, 1980.
- Krellt, L. and Fiedler, L. *Deutsche Literaturgeschichte*. 16th ed. Germany : C.C. Buchners, 1976.
- Kummer, M. "Siithanonchai-Ein Thailaendisches Volksbuch," in *Tai Culture* 2, ed. *Tai Culture*. Berlin : Seacom Suedostasien-Gesellschaft, 1997.
- Schmalz, W. *Kleine Deutsche Geschichte fur Kinder*. Austria : Georg Bitter, 1981.
- Schweikle, G. and Schweikle, I. "Schwank," *Metzler Literatur Lexikon*. 1984.

Tenbrock, R. and Tenbrock, H. *Geschichte Deutschlands*, 2nd ed.
Germany : Max Hueber, 1968.

Wunderlich, W. ed. *Eulenspiegel-Interpretationen : Der Salk im Spiegel
der Forschung 1807-1977*. Muenchen : Wilhelm Fink, 1979.

Wunderlich, W. *Till Eulenspiegel*. Germany : Wilhelm Fink, 1984.

ภาษาอังกฤษ

Dorson, R.M. *American Folklore*. Chicago : The University of Chicago
Press. 1967.

Dundes, A. *The Study of Folklore*. United States of America : Prentice-
Hall. 1965 .

Eastman, M. *Enjoyment of Laughter*, 5th ed., New York: Simon and
Schuster. 1970.

Freud, S. *Jokes and their Relations to the Unconscious*, trans. Richards, A.
Great Britain: Penguin Books. 1976.

Radin, P. *The Trickster*, 4th ed. New York : Schockenbooks, 1978.

Thompson, S. *"Motif-Index of Folk-Literature"*.

Thompson, S. *The Folktale*. California : University of California Press,
1977.